

"אני" מהתורה - מניין? / גבריאל לרנר

אמר ריש לקיש: כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שנאמר (בראשית י"ב) ואת הנפש אשר עשו בחרן. רבי אלעזר אומר: כאילו עשאן לדברי תורה, שנאמר (דברים כ"ט) ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם. רבא אמר: כאילו עשאו לעצמו, שנאמר ועשיתם אתם אל תקרי אתם אלא אתם.¹

שאלה שמעסיקה היום את עולם התורה וסביבותיו יותר מאי-פעם היא מה היחס בין העצמיות של האדם לבין התורה. השאלה הזאת מטרידה מאוד עקב התלישות הקיימת בכל מרחבי החברה המערבית. האדם הרוחני שבחברה זו נוטה לחיפוש חסר גבולות ופשרות אך גם חסר פשר וקשר. האדם הזה הוא תייר בכל מקום אליו מגיע. גם אם הוא יבקר בתורה הביקור יהיה לרוב ביקורתי ולא מתחייב. אין כמעט סיכוי שבמפגש כזה האדם ישתנה וקל וחומר שהתורה לא תושפע ממנו.

אחת התשובות הנפוצות לשאלה מבקשת לתקוף את בעיית הזרות חזיתית, וטוענת שהתורה צריכה להיות של האדם. היא אמורה להיות הבית של האדם, בית שהוא מובן מאליו ולא צריך הצדקה בעולם המחשבה האידילי. לרוב מדברים בכיוון הזה בעיקר על חלק אישי בתורה שהיא נשמתו של האדם. אני חושב שהכיוון הזה בלימוד התורה קיים אבל בתוך הקשר כולל שקודם לו. אם נבחן את השיטה של התורה הביתית הזאת אז נגלה שמדובר בתורה שאמנם יש בה התרחשות אך לעולם היא לא תחרוג מקירות ביתה לאדם נוסף, ק"ו שלא תצליח ליצור קשר עם הנשגב. יתרה מזאת, אני מרגיש שגם האדם במהרה ירגיש תלוש בבית שלו משאר העולם ואף מעצמו² וזה

¹ בבלי סנהדרין צט ע"ב.

² כמו ששר שלום חנוך ("אדם בתוך עצמו"):

אדם בתוך עצמו הוא גר/ בתוך עצמו הוא גר. / לפעמים עצוב או מר הוא, / לפעמים הוא שר, / לפעמים פותח דלת/ לקבל מכר/ אבל/ אבל לרוב/ אדם בתוך עצמו נסגר. / אדם בתוך עצמו הוא גר/ בתוך עצמו הוא גר. / או באיזו עיר סוערת/ או באיזה כפר/ לפעמים סופה עוברת/ וביתו נשבר/ אבל/ אבל לרוב/ אדם גם לעצמו הוא זר.

עלול להוביל ח"ו להתנכרות לעולם והדחקתו או לא פחות גרוע למאיסת הבית שמנתק אותי מהכל.

בדברים הבאים אני מבקש להציג שרטוט כללי של דרך מורכבת המשלבת את הביתיות עם שלב שחייב לדעתי לקדום אליה ושלב נוסף, עליון יותר, שהיא צריכה להיכלל בו. אני לא בא לשלול את הגישה הביתית אלא מנסה לשים לה מקום מתאים בדרך עבודת ה' בלימוד התורה. אני חושב שמתבקש מהאדם עצמו להיפתח ולהתקשר אל מה שמעבר לו. אם נקשיב למונח "החלק שלי בתורה" אז נבחין שכבר בו מתוארת החלקיות של הפן האישי. צריך להבין שהאישי הוא חלק מהחיים הכלליים ונובע מהם, או בשפה קבלית- אמנם יש נשמה פרטית אבל בלי חיבור לנשמה של הנשמה היא נכשלת בהתנתקות מהחיים שמתבטאת באוטזים רוחני וניכור רפלקסיבי לכל.

בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה

דרשה אחת מפורסמת בעניין התורה של האני היא האמירה של רבא בגמרא על הפסוק בתהילים "בתורתו יהגה יומם ולילה":

א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה אמר רב חסדא: האב שמחל על כבודו - כבודו מחול, הרב שמחל על כבודו - אין כבודו מחול; ורב יוסף אמר: אפי' הרב שמחל על כבודו - כבודו מחול, שנאמר: (שמות יג) וה' הולך לפניו יומם. אמר רבא: הכי השתא, התם הקב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא - מחיל ליה ליקריה, הכא תורה דיליה היא? הדר אמר רבא: אין, תורה דיליה היא, דכתיב: (תהלים א) ובתורתו יהגה יומם ולילה. איני? והא רבא משקי בי הלולא דבריה, ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה, לרב מרי ולרב פנחס בריה דרב חסדא - ולא קמו מקמיה, איקפד ואמר: הנו רבנן - רבנן, והנו רבנן לאו רבנן!³

³ בבלי קידושין לב ע"א.

תרגום: ...אמר רבא: איך אתה משווה? שם הקב"ה העולם שלו והתורה שלו ולכן מוחל על כבודו, כאן התורה שלו היא? חזר ואמר רבא: כן, תורה שלו היא, שכתוב... כך הוא? והרי רבא היה משקה את האורחים בשמחת החתונה של בנו, ומזג לו כוס לרב פפא ולרב הונא

רב יוסף מנסה ללמוד ממחילת הקב"ה על כבודו שגם הרב יכול למחול על כבודו, וזאת ע"י קל-וחומר. שהרי גם אם כבוד הרב נובע מהתורה, הוא יכול למחול על כך, שהרי הקב"ה בעצמו מחל על כבודו. רבא מקשה עליו קושיא עצומה: הכבוד הזה בכלל לא נובע מהרב, הוא לא הבעלים על התורה ועל העולם ולכן אין הוא יכול למחול על כבודו, כשאר האדם. אך לאחר מכן רבא חוזר בו ואומר שבעצם התורה היא של הרב ולכן הוא יכול למחול עליה.

ניתן להסביר את התפנית הזאת בשיטת רבא, מתוך עיון במקבילות לדרשתו. הדרשה בשלמותה מובאת במסכת עבודה זרה יחד עם עוד דרשות בנושא:

אמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ, שנאמר: כי אם בתורת ה' חפצו. ואמר רבא: בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר: בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. ואמר רבא: לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה, שנאמר: בתורת ה', והדר ובתורתו יהגה. ואמר רבא: לעולם ליגריס איניש, ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר (תרגום: לעולם ילמד אדם ואע"ג ששוכח ואע"ג שלא יודע מה אומר), שנאמר: (תהלים קיט) גרסה נפשי לתאבה, גרסה כתיב ולא כתיב טחנה. רבא רמי, כתיב: (משלי ט) על גפי, וכתיב: על כסא! בתחלה על גפי, ולבסוף על כסא. כתיב: (משלי ח) בראש מרומים, וכתיב: עלי דרך! בתחילה בראש מרומים, ולבסוף עלי דרך.⁴

רבא מחלק חילוק עקרוני בחיי התורה של האדם. בהתחלה אדם צריך ללמוד את תורת ה' במקום שלבו חפץ - "בראש מרומים", הוא צריך להקשיב לאותה תורה שנקראת על שמו של הקב"ה. וכפי שמופיע גם במסכת ברכות⁵: "הסכת ושמע ישראל - הס ואחר כך כתת. כדרבא, דאמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה".

בנו של רב יהושע ועמדו לפניו, וכן השקה לרב מרי ולרב פנחס בנו של רב חסדא ולא עמדו לפניו, הקפיד (רבא) ואמר: חכמים אלה- חכמים, החכמים האלה אינם חכמים!⁴ בבלי עבודה זרה יט ע"א.

⁵ דף סג עמוד ב.

בשלב זה קיים תהליך של ביטול, של "אין". האדם לומד גם בלי לזכור ובלי להבין, הוא מצוי רק איפה ש"לבו חפץ" - חפץ ולא הוגה. הוא רוצה באופן אימננטי את הטרנסצנדנטי, ובכך הוא מבטל את ישותו. הוא תאב ולכן הוא גורס את התורה באופן ראשוני ולא טוחן אותה לקמח מוגמר. רוצה ולא יודע. בשלב השני התורה כבר נקראת על שמו ולכן הוא עובר מלימוד תורת ה' לעיסוק בתורתו. הוא יודע ומבין, ולכן מתעוררת בו יכולת ההשפעה על דברי התורה שהוא לומד. שלב זה הוא יצירת זהות אישית בין הלומד לתורה, ויצירת סובייקטיביות בתוך התורה. נדמה שכשמדברים על 'עצמיות' מדברים על הזהות הסובייקטיבית בתוך לימוד התורה.

אך צריך לעמוד היטב על עניין העצמיות הזאת כדי שלא נגיע למצב שיש "אני" (הסובייקט) אבל אין "הוא" (גילוי מהנשגב הלא נתפס⁶). צריך לשים לב שבשלב הראשון אדם חפץ בתורת ה' שהיא בלתי ניתנת להשגה כמו שמפרשים בשם הבעש"ט⁷ את הפסוק "תורת ה' תמימה" - שלא נגע בה אדם מעולם. התורה שלה האדם מקשיב היא באמת תורת ה' ולכן הוא לא יכול למחול על כבודה שכן היא מעליו ולא שלו. על מה ששייך לאדם, מה שעצמי לו, הוא יכול למחול אבל במה שהוא רוצה בו - את ה', מה שלא שלו אין הוא יכול למחול כלל. כשהוא עובר לשלב השני הוא צריך לדעת שאין הוא עוסק כבר בתורת ה' אלא בתורתו הוא הוגה. כמובן שהוא מנסה לקשר בין תורתו לבין תורת ה', שתורתו תהיה בבואה של תורת ה' כפי שהיא מופיעה אליו. בנוסף, אם הוא מרגיש חיבור לאנשים אחרים אז הוא מעביר להם את רשמי ההופעה הזאת מתוך הנחה שהיא גם קשורה אליהם. אך ככלות הכל זו תורתו, זה רק "אני" ולא "הוא". בשפה של קאנט הוא מתעסק ב"עולם התופעות" ואין לו נגיעה ב"דבר כשלעצמו", וזוהי לשיטתו העבודה הרצויה של האדם שכן אין הוא יכול לתפוס את ה"דבר כשלעצמו".

⁶ עיין אורות הקודש, חלק ג', עמ' קמ.

⁷ בעל שם טוב על התורה, פרשת ואתחנן אות כט; פרשת בראשית אות לד.

ברם, אין להתעלם מכך שיש התקדמות חשובה במעבר לשלב של "בתורתו יהגה". בשלב הראשון האדם מקיים רק "נעשה", מעשים בלי דעת אלא מתוך ביטול - בחינת עבד שמשמש את רבו בלי שום ציפייה לפרס. ואילו בשלב השני הוא זוכה גם ל"נשמע", הוא מבין וזוכר את תורתו ויש לו טעם בלימודה ובקיומה. הוא מרגיש בן בית בתורה, ולכן לא עולה לו הצורך לשאול בשביל מה אני לומד או מה אני רוצה מהתורה. הוא לא מתעסק כל כך בעניינים כאלו כמו שבן לא עוסק בהם ביחס לאביו ואימו.

אך התהליך של הקדמת ה"נעשה" ל"נשמע" הוא קריטי. צריך לבוא ברצון וחפץ אל תורת ה' אף שלא מכירים אותה, ואז יש סיכוי להגיע לשלב השני ומעבר לו. בוודאי בשיטת רבא שלב ה'חפץ' הכרחי והוא מאיר על כל החיבור לתורה גם בהמשך. עניין זה בא לידי ביטוי בדבריו עד כה והוא מופיע ביתר חריפות במסכת שבת:

ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא, וקא מייץ בהו, וקא מבעץ אצבעתיה דמא, אמר ליה: עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודניכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו! ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו - קבליתו, ואי לא - לא קבליתו. אמר ליה: אנן דסגינן בשלימותא - כתיב בן (משלי יא ג) "תמת ישרים תנחם" הנך אינשי דסגן בעלילותא - כתיב בהו (שם) "וסלף בוגדים ישדם".⁸

בתמימות ואהבה ראשונית אפשר לקבל תורה במסירות נפש שיוצרת חיבור נפשי עמוק. כך ראוי גם בעת הלימוד לא להתחיל מיד בחקירות וסברות עם כל מיני תנועות של האצבעות שנובעות מאי-פתיחות לדבר ה' עקב אמונות קדומות ושאר חסמים נפשיים ורוחניים. אלא צריך לשים אותם תחת הגפיים

⁸ בבלי שבת פח ע"א.

תרגום: מין אחד שראה את רבא מעיין בהלכה, והיו אצבעותיו תחת רגלו, ולחץ אותם, והיו מזילות אצבעותיו דם, אמר לו: עם פזיז שהקדמתם פיכם לאוזניכם, עדיין אתם בפזיזותכם נמצאים! בתחילה היה לכם לשמוע, אם יכולים אתם - תקבלו, ואם לא - לא תקבלו. אמר לו (רבא למין): אנחנו ההולכים בתמימות כתוב בנו: "תומת ישרים תנחם", אותם אנשים ההולכים בעלילה כתוב בהם "וסלף בוגדים ישדם".

העומדות לקלוט תורה כתלמיד העומד לפני רבו. אי אפשר להתחיל בחקירה שנובעת מאי-אמון ולהגיע לתורה שהיא תומת ישרים.

בפיך ובלבבך

לפי מה שראינו עד כה אפשר לכאורה להגיע רק עד "בתורתו יהגה". לחוש שיש לנו מקום אישי בתורה. אך כל העיון בתורה יהיה סובייקטיבי, ופסיקת ההלכה תהיה רק בבחינת "אין לדיין אלא מה שעניו רואות". לא נצליח לפרוץ את גבולות הסובייקט ולצאת ממנה שנמצא בין האוזניים שלנו. כל זה נכון מצד עבודת האדם והשתדלותו אבל יש רמה נוספת שהיא כבר תורה שבע"פ שמתחילה מהר סיני, מההתגלות. אמנם תורה זו "לא בשמים היא" אלא "בפיך ובלבבך" אך עדיין האדם בה הוא צינור לדבר ה'. המודעות שבצינור זה איננה רק פותחת את הסובייקט למה שמעליו אלא גם כלפי הזולת. התורה שהוא מעביר לא שייכת לו באופן פרטי אלא לכלל ישראל.

השאלה לגבי העצמיות מקבלת כאן תשובה חדשה. אמנם אפשר להגיע למצב שבו "ודאי כלולה היא תורת האדם הזאת בתורת ה'"⁹ כשמגיעים לרמה הזאת היא כבר לא של האדם בלבד אלא "תורת ה' היא גם היא"¹⁰. גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - הכל נאמר למשה מסיני. עם זאת היא לא חיצונית לו אלא מאירה דרכו. תורת ה' יכולה להתנוצץ באדם ולהעיר ולהאיר אותו ואת כל העולם. לעתיד לבוא, בשיא ההפנמה היא אפילו חקוקה על לוח לבו שנא' "נִתְּתִי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבְּךָ וְעַל לִבְךָ אֶכְתְּבֶנָּה"¹¹.

אך אין בכוחו של האדם לקפוץ למצב זה של "בפיך ובלבבך". יותר מזאת הוא כמעט ולא יודע אם אכן הוא הגיע לשם או שהוא עדיין עובד על זה בהגייתו בתורתו. לעיתים נדירות יש התגלויות כאלה לאדם והוא שם לב

⁹ אורות התורה א, א.

¹⁰ שם.

¹¹ ירמיה לא, לב.

אליהן. בגמרא במנחות מסופר על ר' עקיבא ש"הוקפץ" למקום זה של "בפיך
ובלבבך" וידע על כך:

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה
שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על
ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא
בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תליץ תליץ של הלכות.
אמר לפניו: רבש"ע, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחורך. הלך וישב
בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו; כיון
שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך? אמר להן:
הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו. חזר ובא לפני הקב"ה, אמר
לפניו: רבנו של עולם, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי?
אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני. אמר לפניו: רבנו של עולם,
הראיתני תורתו, הראני שכרו, אמר לו: חזור לאחורך. חזר לאחוריו,
ראה ששוקלין בשרו במקולין, אמר לפניו: רבש"ע, זו תורה וזו
שכרה? א"ל: שתוק, כך עלה במחשבה לפני.¹²

בהתחלה כשמשו רבנו בא לראות את ר' עקיבא מצא אותו דורש תילי תילים
של הלכות. הוא ראה שהוא הוגה בתורתו ולא היה יודע מה הם אומרים.
בגלל זה תשש כוחו של ר' עקיבא שהרגיש שאין הוא מגיע ל"בפיך ובלבבך"
שנאמר למשה מסיני אלא הוא עדיין הוגה בתורתו האישית. הוא נחרד לגלות
שהוא לא צינור לדבר ה', שאולי יש לו "אחד בלב" אבל אין לו "אחד בפה",
הפה שלו לא מבטא את האחדות העליונה אלא מנותק בשניות מלבו וק"ו
מקונו. הוא תקוע בעצמו במצב של "אחד בפה ואחד בלב" כפשוטו ולא
מסוגל לומר את מה שבלבו ולהיפתח. לכן אין לו מה ללמד אחרים, "לבא
לפומא לא גלי, פומא למאן גלי" (תרגום: הלב לפה לא מגלה, הפה למי
יגלה?), קהלת רבה יב א). הוא מרגיש כמו מלך כוזר שאולי כוונת לבו רצויה
אך דיבוריו/מעשיו אינם רצויים. אך דווקא בזכות ההכרה בחסרונו הוא זכה
מיד למילוי בחסדי ה', וכששאלו אותו תלמידיו מנין לך הוא ענה (או שמשו

¹² בבלי מנחות כט ע"ב.

ענה ואולי באותו רגע לא היה פער ביניהם) בלי סברות כלל אלא בביטחון עצמי בה' - "הלכה למשה מסיני" ונתיישרה דעתו.¹³

משה רבנו שואל בפליאה את ה': יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? יש לך אדם שתורתו שהשיג התגלטה בתור תורתך, אדם שהגיע למדרגת בן העובד את אביו, מדרגה שיש בה גם קרבה וגם מסירות נפש, "יש" ו"אין" במקום אחד. למרות כל זאת אתה נותן לי את התורה בלי שאני מבין אותה קודם, שאני נמצא במדרגת עבד - "זכרו תורת משה עבדי". הקב"ה עונה לו שתוק, קודם "נעשה" אחר כך "נשמע" קודם תקשיב אח"כ תבין. כך עלה במחשבה לפני. בשביל להבין את ה"כך" צריך לשתוק, מכיוון שבשתיקה האדם מפסיק לרדוף אחר עצמו. לרדיפה הזאת קורא ר' נחמן חוסר קיום, ועל ידי השתיקה הוא זמין להיות. השתיקה הזאת היא המתנה להארה אלקית שנותנת הויה לאדם בעולם.¹⁴

לאחר מכן שאל משה על ר' עקיבא "ומה שכתו?" הראה לו את מסירות הנפש שלו למיתה אכזרית על קידוש ה'. אמר משה - רבש"ע זו תורה וזו שכרה. התורה הכל כך מופנמת של ר' עקיבא - תורת האדם האדירה, תורה של "יש", נקטעת במעשה נוראי כזה של "אין" לא מובן. עונה לו הקב"ה שבאמת במעשה זה גם ר' עקיבא זוכה לעלות ל"אין", לכתר. במעשה זה זוכה ר' עקיבא שה"אחד בלב" שלו יהיה גם "אחד בפה" כאשר יוצאת נשמתו ב"אחד" של שמע ישראל. דווקא בזה שהוא משליך מעליו את כל החכמות וזורק את עצמו ללב המלחמה, כעבד הוא זוכה למה שמעל החכמה, ל"אין" שממנו התורה יוצאת בסוד "החכמה מאין תמצא"¹⁵. הוא הבן שעושה מעשה עבד מאהבתו את אביו בלי שום התחשבנות ומחשבה.

¹³ אפשר שגם רבא הגיע למקום הזה, שלאחר שהוא דרש את "בתורתו יהגה" ומחל על כבודו לפני תלמידיו הגיע ל"בפיך ובלבבך" ולכן הקפיד על כבודו שכבר לא היה שלו ואמר בהריפות שמי שלא רואה שזאת תורת ה' הוא לא רבנן.

¹⁴ עיין ליקוטי מוהר"ן ו באריכות...

¹⁵ איוב כח.

בסוף תורה ה' בליקוטי מוהר"ן תנינא מתואר, שהבן העושה מעשה עבד זוכה להבין מה שלא הבין משה רבנו דהיינו להבין את הקושיה של "צדיק ורע לו רשע וטוב לו" שעליה שאל משה ולא נענה (ואולי זאת השאלה לגבי ר' עקיבא עצמו). ר' עקיבא באמת זכה לחיות בהבנה של בעיית הרוע, וביטא בחייו את מידת "אחד" שהיא סוד שלא נגלה באותו אופן למשה- "דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחבריו"¹⁶. לכן הוא יכול לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה כמו שמסופר בסוף מסכת מכות שצחק כשראה שועל יוצא מבית קדשי הקדשים, ואפשר לראות את הדמיון האיום בין השמחה על השועל לשמחה שיש ביציאת כהן גדול מקודש הקודשים ביום הכיפורים.

עצמיות מעל האני¹⁷

אנחנו מחפשים את עצמנו ולא מוצאים כי אנחנו מחפשים במקום הלא נכון. אנחנו חפצים ב"בתורתו יהגה" ולא ב"תורת ה'" ואפילו ל"תורתו יהגה" אנחנו לא מגיעים, כי קודם צריכים לחפוץ בתורת ה'. הטעות הזאת היא טעות הכסיל של משלי¹⁸: "לא יחפץ פסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו". אנחנו לא חפצים בתבונה, לא לומדים, בטח שלא מכל אדם, כי אנחנו סגורים בעצמנו וחפצים רק בהתגלות לבנו. אנחנו מנסים לקנות את עצמנו, שיהיה לנו כבוד כל כך עצמי שאפילו אם אנחנו נמחל עליו מתוך החופש שלנו לוותר או פשוט מתוך ענווה עדיין שאר העולם יהיה חייב לתת לנו אותו. האם כשאנו מוחלים על כבודנו באמת לא אכפת לנו איך יתייחסו אלינו? כנראה שכן אכפת. הציפייה הזאת לכבוד אמיתי מתבדית פעם אחר פעם בגלל שתמיד ניתן למחול על הכבוד שאנחנו משיגים לא רק מצדנו אלא מצד

¹⁶ במדבר רבה יט.

¹⁷ בשימוש בשפה קבלית ניתן לומר שהיה לאורך הדברים תהליך שהתחיל בנפש האבודה שהוצגה כבעיה. המשיך ברוח המבקשת את תורת ה', ומשם לנשמה שהוגה בתורתה. בחלק האחרון ניסיתי לתאר את החיה או הנשמה של הנשמה שבה הכל מתכלל באחדות אצילית.

¹⁸ משלי יח, ב.

כולם, כי אין לו אחיזה פנימית בחיינו. כשמוחלים על הכבוד הזה זה נראה לאחרים כמו הורדת מסכה לא משנה כמה קיווינו שהיא הפנים האמיתיות שלנו. הכבוד הזה נתפש כגאווה חיצונית שמעוררת קנאה. ר' נחמן קורא לכבוד הזה "כבוד מלכים" שעליו כולם חוקרים מי הוא זה ואיזה הוא שזכאי לכבוד הזה שנאמר: "כבוד מלכים חקור דבר"¹⁹. המדרש מכנה מפורשות את הכבוד של ההשגה של הסובייקט, שלא יכול להגיע לאושיות הקיום בתור כבוד מלכים:

רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא אמר מתחלת הספר ועד כאן כבוד א-להים הוא הסתר דבר מכאן ואילך כבוד מלכים חקור דבר, כבוד דברי תורה שנמשלו במלכים שנאמר (משלי ח) בי מלכים ימלוכו לחקור דבר.²⁰

אנחנו מחפשים את עצמנו בתוכנו, בנפרדות הפרטית שלנו כסובייקט. אך הרבה יותר משהתורה מקורה מ"האני", "האני" מקורו מהתורה. העצמיות שלנו היא מעלינו ואין אנו משיגים אותה בשום קניין. שהרי הקב"ה לבן של ישראל שנא': "צור לבבי וחלקי א-להים לעולם"²¹, ובני יעקב הכירו בכך שאמרו לפניו "שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד" - שמע יעקב, ה' שהוא האל של כל יחיד ויחיד הוא בשורש אותו אחד, ובלשון המדרש "כשם שאין בלבך אלא אחד - כך אין בלבנו אלא אחד"²². ההכרה בסגולה הזאת נותנת בטחון גדול, שאפילו אם בחינת "אני" (הסובייקט) "ישנה" עדיין "לבי" (העצמי) "ער"²³. מצב זה הופיע לפי המדרש (זוטא שיר השירים פרשה ה) בגאולת מרדכי ואסתר שבני ישראל לא ידעו את ה' ולא הגו בתורתו ועדיין בתוך ההסתר הקב"ה היה ער וגאל אותם מבפנים בלי שיבינו זאת.

¹⁹ שם כה, ב.

²⁰ בראשית רבה ט.

²¹ תהלים עג, כו.

²² בבלי פסחים נו ע"א.

²³ שיר השירים ה, ב.

אנחנו בעצם מחפשים את האני הלא עצמי שלנו, ומוצאים את עצמנו רק מגיעים לגידול האגו שלא מביא אותנו לידי מנוחה אלא רק לריקנות סתמית שלפעמים מתמלאת ברוח שטות. המצב הזה חסר תכלית ולעולם לא נגיע דרכו לעצמנו כי אין לנו מקום מנוחה אחר אף אם נחפש אותו בתוכנו. בגלל שבאמת מקום מנוחתנו הוא רק בא-להים²⁴ ולא באל זר גם אם הוא בתוכנו. על האל הזר הזה הוזהרנו כבר שנאמר: "לא יהיה כך אל זר"²⁵. אנחנו רודפים כל הזמן אחרי הזנב של עצמנו, אחרי ה"אחר" שבנו, ואילו באמת "אני הוא ולא אחר"²⁶.

²⁴ ראה אורות, זרעונים א'.

²⁵ תהלים פא וראה שבת קה עמוד ב.

²⁶ לאחר כתיבת הדברים שלמעלה שמתי לב שהם לא יורדים לעולם המעשה. אני מבקש להפנות למספר מקורות על דוד המלך (ועוד גמרא על רבא), שביטא בהתנהגותו את העבודה שכונתה לעיל "בפיך ובלבבך". אני רואה בדרך שלו קריאת כיוון מעשית לחיות את האחדות במצב בנוי ולא רק במצב חורבן שבחיי ר' עקיבא:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קו ע"ב "אמר רבא: רבותא למבעי בעי... סוד ה' ליראיו".
תלמוד בבלי מסכת עירובין דף נג ע"א, "דוד דגלי מסכתא... ובכל אשר יפנה ירשיע",
ורש"י על אתר.

רש"י מסכת סוטה דף כא ע"א ד"ה "דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא".

הבבלי לומד על מעלת דוד מתוך השוואה לדואג ואחיתופל הלמדנים העצומים אך בלי יראת שמים. בנוסף דוד גם מוערך לעומת שאול שהחסיר בצד של "תורת חסד" - על מנת ללמד ולהורות לקשי יום. דוד לעומת זאת הוא לא רק למדן גדול אלא אף ירא ה' בלבבו, ואף יותר מכך הוא מצליח להוציא את לבו בפה, ב"תורת חסד על לשונה", ומלמד ומורה לאחרים במסירות בהקשבה וביראת שמים. כך הוא מקושר לעם ישראל ולהבריו לתורה, והקב"ה מסייע לו להתקבל עליהם ולהביא לכך שתהיה הלכה כמותו בכל מקום.